
ESKİ ANADOLU Hİ

TAR101U

KISA ÖZET

1. Ünite - Anadolu'nun Tarih (Yazı) Öncesi Dönemleri

Anadolu'nun Tarih (Yazı) Öncesi Dönemleri

Milyon yılları kapsayan uzak geçmişimizi araştırarak, açıklayarak geleceğimizin yapılandırılmasına katkıda bulunma çabası, yaşam biçimlerinin, çevresel koşulların, insan-doğa ve insan-insan ilişkilerinin tüm ayrıntılarıyla ortaya konması, tarihöncesi arkeolojisinin amaçlarıdır.

Arkeoloji, genel anlamda, insanlık tarihini, insanın geçmiş yaşamını günümüze kadar ulaşan kanıtlar ve maddi kültür kalıntıları yardımıyla inceleyerek açıklayan bilim dalıdır. Bu uzun zaman dilimi, her ne kadar kesintisiz bir süreç ise de, belli dönemlerin ve gelişmelerin ayrıntılarıyla incelenebilmesi için çeşitli evrelere ayrılmaktadır. İnsanın günlük yaşamını kolaylaştırmak için ürettiği ilk aletlerden yazının keşfedilip kullanılmaya başlamasına kadar geçen süreç tarihöncesi (prehistorya) olarak adlandırılır.

Tarihöncesi çağlar, bugünkü bilgiler ışığında Afrika'da Homo habilis olarak adlandırılan insan türünün iki buçuk milyon yıl öncesinde üretmeye başladığı taş aletler ile başlar. Tarih çağlarının başlangıcı ise yazı ile belirlenir. Yazının bulunması ve kullanımı farklı coğrafyalarda farklı tarihlerde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla tarihöncesi çağların başlangıcı evrensel olmakla birlikte, bitiş bölgeseldir. Anadolu söz konusu olduğunda, tarihöncesi çağların günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce, Assur Ticaret Kolonileri Çağ'ında, Anadolu'ya yazının gelmesiyle sona erdiği kabul edilir. Bu tarih, Mezopotamya söz konusu olduğunda günümüzden 5000 yıl öncesine kadar uzanır.

Maddesel Kalıntı: insanın günlük yaşamını geçirdiği alanlarda konakladığı mekânlarda arkasında bıraktığı ve insanın varlığını gösteren somut izler.

TÜKETİCİ VE GÖÇER YAŞAM TARZI PALEOLİTİK ÇAĞ

Günümüze ulaşmış en eski taş aletler ile tanımlanan Eski Taş ya da Yontma Taş Çağı (Paleolitik Çağ), insanın doğada hazır bulduklarını kullandığı ve tükettiği aşamadır. Bu dönemde sığınma amacıyla doğal mağaralar, kaya sığınakları, ağaç kovukları kullanılmaktaydı. Beslenme ise doğada hazır buldukları hayvan leşleri, bitkiler, yemişler ve kökler toplanarak yapılıyordu. Paleolitik insanın çeşitli tuzaklarla avladıkları, uçurumlara/yarlara sürerek yakaladıkları hayvanları satır ya da kıyıcı satır olarak tanımlanan aletlerle parçaladıkları ve tükettikleri bilinmektedir.

Söz konusu taş aletler, kesici bir kenar elde etmek amacıyla bir yumrunun tek ya da iki yüzünden çıkartılmış yongalardan oluşturulmaktaydı. İlk insanlar, uygun konaklama yeri bulmak ve besin toplamak amacıyla 15-20 kişilik küçük gruplar halinde hareketli bir yaşam sürüyorlardı.

Homo habilis'in ardılı Homo erectus, yaklaşık 1.8/1.5 milyon yıl önce, Afrika kıtasından çıkarak, Eski Dünya'nın diğer kıtalarına (Asya ve Avrupa) yayılmıştır.

Yapılan yüzey araştırmaları ve kazılarla saptanmış mağara ve açık hava konaklama yerlerindeki buluntular, insanın Avrupa kıtasına geçiş yollarından birisinin de Anadolu olduğunu göstermiştir. Bundan sonra Paleolitik Dönem boyunca Homo-neanderthalensis ve Homosapiens olarak adlandırılan gruplar bütün dünyada uygun yaşam koşullarının bulunduğu yerlerde çoğalmıştır.

Uzak geçmişimizin bu iki aşamasının kanıtları, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılmış (Güneydoğu Anadolu, Marmara Bölgesi, İstanbul yakınları gibi) 100'ün üzerindeki konaklama ve/veya buluntu yerinden bilinmektedir. Konya il sınırları içinde kalan Dursunlu, Niğde ilindeki Kaletepe Deresi'nin yanı sıra Antalya ilindeki Karain ve İstanbul ilindeki Yarımburgaz (son ikisi mağara yerleşmeleridir), kazılarla yoğun olarak araştırılmış önemli Paleolitik merkezlerdir. Geçtiğimiz yıllarda, Denizli ilinde, bir traverten ocağındaki çalışmalar sırasında, rastlantısal olarak bulunan Homo erectus insanına ait kafatası parçası ise Paleolitik insanının Anadolu'daki varlığını kanıtlayan bir başka buluntudur.

Homo erectus, Homo neanderthalensis, Homo sapiens: insanın ortaya çıkış sürecinden itibaren biyolojik ve kültürel evrimini gösteren aşamalar için kullanılan terimler.

Homo sapiens, "akıllı insan" anlamına gelir.

YERLEŞİK YAŞAM, ÜRETİME GEÇİŞ ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK ÇAĞ

Buzul çağlarının sona ermesiyle başlayan iklimsel ve çevresel değişimler, insanın milyonlarca yıllık birikimi ve zihinsel gelişimi ile birleşince, yaşam biçimlerinde de değişiklikler oluşmaya başlamıştır. Anadolu'nun da içinde bulunduğu Önyasya'da değişen yaşam biçiminin ilk yansıması, belli bir bölgede uzun süreli, çevreye ve toprağa bağlı olarak yerleşik yaşamın başlamasıdır. Önceki dönemin mevsimlik ve özel amaçlı (balıkçılık, kabuk toplayıcılığı, yoğun bitki toplayıcılığı gibi) yerleşmelerin yerini bu dönemde kalıcı ve sürekli yerleşmeler almaya başlar. İnsanların bitki ve hayvanlar dünyası üzerindeki gözlemleri yaşam alanlarını seçmelerine katkıda bulunmuştur.

Ekonomik açıdan avcı toplayıcılığın hakim olduğu asalak ve tüketici yaşam biçiminden üretici yaşam biçimine geçiş aşaması, insanlık tarihindeki en önemli dönüşümlerden biri olarak kabul görmektedir. Bu değişim, kimi bilim insanlarınca 'devrim' olarak yorumlanmakta, kimileri ise bu değişimleri hazırlayan ekonomik ve sosyal sürecin göz önüne alınması gerektiğini öne sürerek, değişimin ani ve kısa zamanda olmadığı gerekçesiyle, 'devrimi' tartışmaya açmaktadır. Son yıllarda Anadolu'da yürütülen kazı ve araştırmalarla ortaya çıkarılan yeni merkezler ve bugüne kadar bilinmeyen yeni bulgular (örneğin Göbeklitepe, bkz. aşağıda), bu değişim sürecinin anlaşılmasına yönelik yapılan tartışmalara yeni katkılar sunmaktadır.

Obsidiyen: Volkanik püskürüklerle birlikte yeryüzüne çıkan (volkanik cam) ve özellikle Neolitik Çağ'da yaygın olarak alet yapımında kullanılan madde.

Kült: inanç sistemiyle ilgili yapı ve uygulamaların tümüne verilen isim.

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ sonunda insanın doğa üzerindeki hâkimiyeti nasıl sonuçlanmıştı?

İnsan, doğada yabani halde bulunan kimi bitki ve tahılları yetiştirmeye başlayarak, yani tarım yaparak, yaban hayvanlarını gözlemleyerek, yavrularını kontrol altında tutarak ve ardından evcilleştirerek, doğa üstünde söz sahibi olmaya başlamıştır.

GELİŞKİN NEOLİTİK, ÇİFTÇİ KÖYLER ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK

Doğa koşullarının insan yaşamı üzerindeki belirleyici etkisini tersine döndürmeyi başaran insan, bu dönemde doğadan aldıklarının yerine yenilerini ya da kendi tercihlerini koymaktadır.

Günü gününe besin bulma kaygısı ve sorunu, tarım ve hayvancılığın tam anlamda yerleşmesiyle çözümlenmiştir. Buğday ve arpa gibi tahıllar ile bezelye, mercimek, nohut gibi baklagillerin kültüre alınmasını hayvanların evcilleştirilme süreci izlemiştir. Böylece doğaya bağlı, tüketici topluluklarının yerini doğa üzerinde söz sahibi olan tarımcı, hayvancı, çiftçi toplulukları almıştır. Besin temini garantisıyla yarının emniyete alınması, ürünün günlük tüketim sonrasında kullanımı için depolanması, tarihöncesi toplulukların yaşam biçimlerinde ve toplumsal yapılarında bu kez yeni gelişmelere, değişimlere neden olmuştur.

Yerleşik yaşam, tarım ve hayvancılığın başlaması belli bölgelerde nüfusun artmasını ve yerleşim alanlarında belli işlerle uğraşan uzman/zanaatkar grupların oluşmasını sağlamıştır. Örneğin, belli zamanlarda hayvanların otlaklara götürülmesi, ekip biçme ve kerpiç yapımı gibi işler farklı bir toplumsal örgütlenmeyi doğurmuştur. Bu iş gruplarından birini de çanak çömlek yapımı ile uğraşanlar oluşturur. Güneydoğu ve Orta Anadolu'da, yaklaşık tarihlerle MÖ 7000'lerde, ilk çanak çömlek üretimi başlar. Uzun zamandır taş, deri ve sepetten yapılan taşıma, depolama ve pişirme kabı ihtiyacını bu kez kilden şekillendirdiği kaplarla geliştirmiştir. Kil zaten kerpiç, sıva, boncuk ve heykelcik yapımında yaygın olarak kullanıldığı için işlenmesi konusunda belli bir uzmanlık oluşmuştu.

Figürin: Kilden veya taştan yapılmış, insan veya hayvan biçiminde heykelcikler.

Anadolu'da gelişkin Neolitik döneme tarihlenen çiftçi köy yerleşmelerinde günlük yaşamın ortak özellikleri nelerdir?

- Yerleşik köy yaşamını gösteren kalıcı yapılar, işlik alanları, çöplükler
- Tarım ve hayvancılığı gösteren tahıl, bitki ve evcilleştirilmiş hayvan kalıntıları
- Gelişkin çanak çömlek, taş işçiliği, kemik işçiliği
- Belli kollarında uzmanlaşma, toplumsal roller

ÖNCÜ KENTLER KALKOLİTİK ÇAĞ

Köy yerleşmelerinden sonra kentleşme yolunda büyüyen ve gelişen yerleşmelerin ortaya çıktığı bu dönem yaklaşık olarak MÖ 5500 ile 3000 yılları arasına tarihlenir. Kalkolitik, sözcük

anlamıyla her ne kadar taşın yanında bakırın kullanımına işaret ediyorsa da (Kalkolitik: bakır+taş), ilk bakır kullanımının son araştırmalarla Neolitik Çağ'ın Çanak Çömlek sız evresine kadar uzandığı bilinmektedir.

Kalkolitik Çağ, zaman içindeki gelişmelere göre İlk, Orta ve Son olarak üç aşamada incelenir. Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri bu çağda Mezopotamya ile yakın ilişki içindedir. Bu nedenle *Güneydoğu Anadolu'daki gelişmeler Kalkolitik yerine Mezopotamya'nın çağdaş kültürlerinin adları olan Halaf, Obeyd ve Uruk başlıkları altında tanımlanır.*

Anadolu Platosunda Kalkolitik

Anadolu Platosu'nda Kalkolitik başındaki yaşam, genel hatlarıyla, Son Neolitik Çağ'm devamı niteliğindedir. Belirgin olarak değişimin izleri Orta Kalkolitik'te görülür ve Son Kalkolitik'te devam eder. Orta Kalkolitik'te, bir önceki dönemden farklı olarak yerleşim yeri kurmak için yüksek ve korunaklı alanların tercih edildiği görülür. Bu durum savunma endişesinin arttığına işaret edebilir. Hayvancılıktan elde edilen yan ürünler ekonomide belirleyici rolü üstlenmiş, bölgeler arası ilişkiler artmıştır.

- Orta Anadolu ve çevresinde Köşk Höyük, Tepecik-Çiftlik, Çatalhöyük ve Can Haşan, Höyücek, Kuruçay, Hacılar, Güvercinkayası, Gerveri, Alışar, Çadır Höyük, Çamlıbel Tarlası, Büyük Güllücek ile
- İç Batı Anadolu'da Orman Fidanlığı gibi birçok yerleşme bu döneme ışık tutan bulun-tular sağlamıştır.
- Karadeniz kıyı bölgesindeki Dündartepe ve İkiztepe ile Marmara Denizi güneyindeki İlipınar, Aktopraklık, Barçın, Marmara'nın kuzey kesiminde kalan Toptepe, Hocaçeşme
- Trakya'daki Aşağı Pınar kazıları ile
- Ege Bölgesi yerleşmeleri olan Ulucak, Yeşilova, Ege Gübre, yer aldıkları bölgenin çevresel koşullarına göre gelişmiş ekonomileri, mimari özellikleri ve ilişkileriyle bölgesel gelişmeleri yansıtır.

Toptepe'de midye toplayıcılığının varlığına karşılık İlipınar'da baklagil ve tahıl yetiştiriciliğinin ön planda oluşu gibi örnekler bu farklılıklara işaret eder.

Silo: Yerleşim yerlerinde tarım ürünleri depolamak için toprak içine açılmış çukur veya mekân içinde yapılmış depolama birimleri.

Sulu Tarım:

Mezopotamya'nın kuzeyi, Toros ve Zagros dağlarının etekleri yeterince yağmur aldığı için tarım yapmak için sulama ihtiyacı bulunmamaktadır. Ancak daha kurak olan Güney Mezopotamya'da tarım yapabilmek sulama ile mümkündür. Bu nedenle zorunlu olarak bentler ve uzun kanallar ilk kez bu bölgede yapılmış ve sulu tarım geliştirilmiştir.

Kentlerin gelişimini hazırlayan belli başlı etkenler;

- Büyük, savunmalı yerleşmeler
- Kalabalık nüfus,

- organize toplum
- Gelişkin ekonomi, çömlekçilik, dokumacılık, madencilik gibi gelişkin uzmanlıklar
- Ekonomik ya da dinsel gücü elinde tutan belli kişi ya da gruplar, sınıfların ortaya çıkışı
- Gelişkin ve organize ticaret

KENTLEŞME İLK TUNÇ ÇAĞ

Öncü kentlerde giderek karmaşıklaşan toplumsal yapı, gücün ve yönetimin merkezileşmesi, yerleşme içi ilişkilerin belli kadrolar tarafından belirlenmesi, günümüzden 5000 yıl önceleri Anadolu'da kent olarak tanımlanabilecek yerleşmelerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Politik bir gücün denetiminde olan kentlerde artık ürün bir merkezde toplanmakta, ihtiyaç duyulduğunda buradan dağıtılmaktaydı.

Toplumsal ilişkiler akrabalık ya da iş grupları bağlamından çıkıp merkezi otorite tarafından belirlenmekteydi. Merkezi karar mekanizması, toplumsal kuralların tanımlanmasına, yasaların belirlenmesine, askerlik gibi kurumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu dönem, teknolojik açıdan bakırın kalayla karıştırılması sonucu elde edilen tuncun kullanımı nedeniyle, İlk Tunç Çağ olarak adlandırılır. İlk Tunç Çağı üç evreye ayrılır.

Her bölge esas olarak içinde yer aldığı bölgenin çevresel koşulları, tarihi ve kültürel özellikleri bağlamında bir diğer bölgedeki gelişmelerden farklı bir süreç izler.

Üstünde durulması gereken bir diğer nokta, sürecin inişler ve çıkışlarla yaşanmış olduğudur.

Milyon yıllar öncesinden başlayarak tarih çağlarına kadar insanın kültürel evrimini özetlemek amacını taşıyan bu ünite, her dönemde yaşanan yeniliklerin ve gelişmelerin ön plana çıkarılması, çatışmaların, çöküşlerin, krizlerin, istikrarsızlığın yaşanmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin İlk Tunç Çağı'nın hemen başında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki gelişmeleri anlamamızda anahtar yerleşme konumundaki Arslantepe'de, olasılıkla Transkafkasya kökenli farklı etnik kökenli toplulukların gelişimiyle merkezi ekonomi çökmüştür. Ancak, bölge için bir anlamda kurulu olan düzenin çöküşü anlamına gelen bu göç dalgasından sonra Anadolu'nun farklı bölgelerinde yeniden bağımsız politik birimler ortaya çıkmaya başlar.

Megaron: Anadolu'da ilk Tunç Çağı'nda yaygın olarak inşa edilen ve iki odadan oluşan ev tipi. Ev planı, girişte küçük bir ön oda, arkada ise ocaklı uzun bir odadan oluşur.

Bakır ile kalay karıştırılarak elde edilen tunç , günlük kullanım kapları, silah, takı, süs eşyaları, mezar armağanlarında yoğun olarak kullanılmıştır. Bakır ve kalay madenlerine ve işleme bilgisine sahip toplumlar, bunlara sahip olmayan toplumlara göre ayrıcalıklıdır. Tunç, ticaret ilişkilerinde önemli bir ürün, araç gereç yapımında sağlam ve dayanıklı bir hammadde olması açısından bu madene sahip olanlara avantaj sağlamıştır.

İnsanın yaptığı ilk aletlerden yazının bulunması ve kullanımına kadarki zaman dilimi, insanlık tarihinin en uzun sürecidir. Paleolitik, Epipaleolitik, Neolitik ve Kalkolitik gibi taş aletlerin geli-

şimi esas alınarak isimlendirilen tarihöncesi çağlar arkeoloji bilim dalının konusunu oluşturur. Geçmiş aydınlatmak amacıyla tarihçiler arkeolojinin bulgularından yararlanır. Bu uzun süreç yapılan kazı ve araştırmalarla ortaya çıkarılan maddesel kültür ürünleri yardımıyla anlaşılır ve açıklanır. Yeryüzünün keşfedildiği, doğa koşullarına karşı korunma ve mücadele ile geçen bu ilk evrelerin ardından insanın doğa üzerinde etkin olmaya, dünyayı değiştirmeye başladığı görülür.

Artık, kendi yaptığı barınaklarda ve yaşamaktadır; toprağa bağlanarak yerleşmiş, ilk köyleri kurmuş, ilk tohumu ekmiş, koyunu evcilleştirmiş, yarınını güven altına almıştır.

İnsanın günümüz yaşam şartlarına ulaşana kadar geçirdiği başlangıç evrelerini sıralayabilme Avcı-toplayıcı ve göçer-konar yaşam biçimi süresince insanın doğayla olan yakın ilişkisi, yerleşiklik ve üretimle birlikte insanın insan ile karşı karşıya kalmasını getirmiş, bu durum toplumların farklı şekilde örgütlenmesini doğurmuştur. Ortak yapılan işlerin yanı sıra, belli iş kollarında usta olanlar, uzman gruplar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kalabalıklaşan nüfus, büyüyen yerleşmeler, belli alanlarda uzmanlaşmalar, doğal kaynakların, hammaddelerin belli grupların kontrolünde olması, gelişkin ticaret, dinsel ve ekonomik gücün merkezleşmeye başlaması, yeni kurumların doğmasına, yeni bir düzene neden olmuştur. Otorite, otoritenin kalıcılığının sağlanması, yerel politik güçler ve devlete kadar gidecek sürecin başlangıcıdır.

Başlangıçta mağara ve kaya sığınaklarında yaşayan insan, zamanla çalı çırpıdan yapılan barınak inşa etmeyi öğrenmiştir. Günümüzden yaklaşık on bin yıl kadar önce de köyler inşa ederek yerleşik düzene geçmiş, tarım ve hayvancılığa başlamıştır. Mezar geleneği yerleşik yaşama geçiş sürecinde oluşmaya başlamıştır. Önceleri ölümlerini yaşadıkları mekanların taban altlarına gömen insanlar, kentlerin gelişmesinden sonra yerleşim alanlarının dışında mezarlık alanlarına gömü yapmaya başlamışlardır.

Anadolu'da ilk Tunç Çağı'nda kentlerin gelişmeye başlaması devlet geleneğinin oluşum sürecini de başlatmıştır. İlk devletler belli coğrafi birimlerde gelişen yerel krallıklardır. Anadolu'nun ilk büyük devleti Hititler tarafından kurulmuştur.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/eski-anadolu-tarihi-ady212u?search=tar101u>